

Redactie **Marjan Sterckx**

Titel

CRIME SCENES

**Interbelluminterieurs door
de lens van de forensische
fotografie**

**PLAQUES
GEVAERT
PLATEN**
FABRIEKEN TE OUDE GOD | USINES A VIEUX DIEU
ANTWERPEN | ANVERS

Case **1 — 38**

AN
O
NAL
RT

GEVAERT
12-8-1959 **GEVAERT**
GEVAPAN 36
PLATEN PLATES
PLAQUES PLATTEN

PLAQUES GEVAERT PLATEN
3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 21
22, 31, 32, 33,
5202

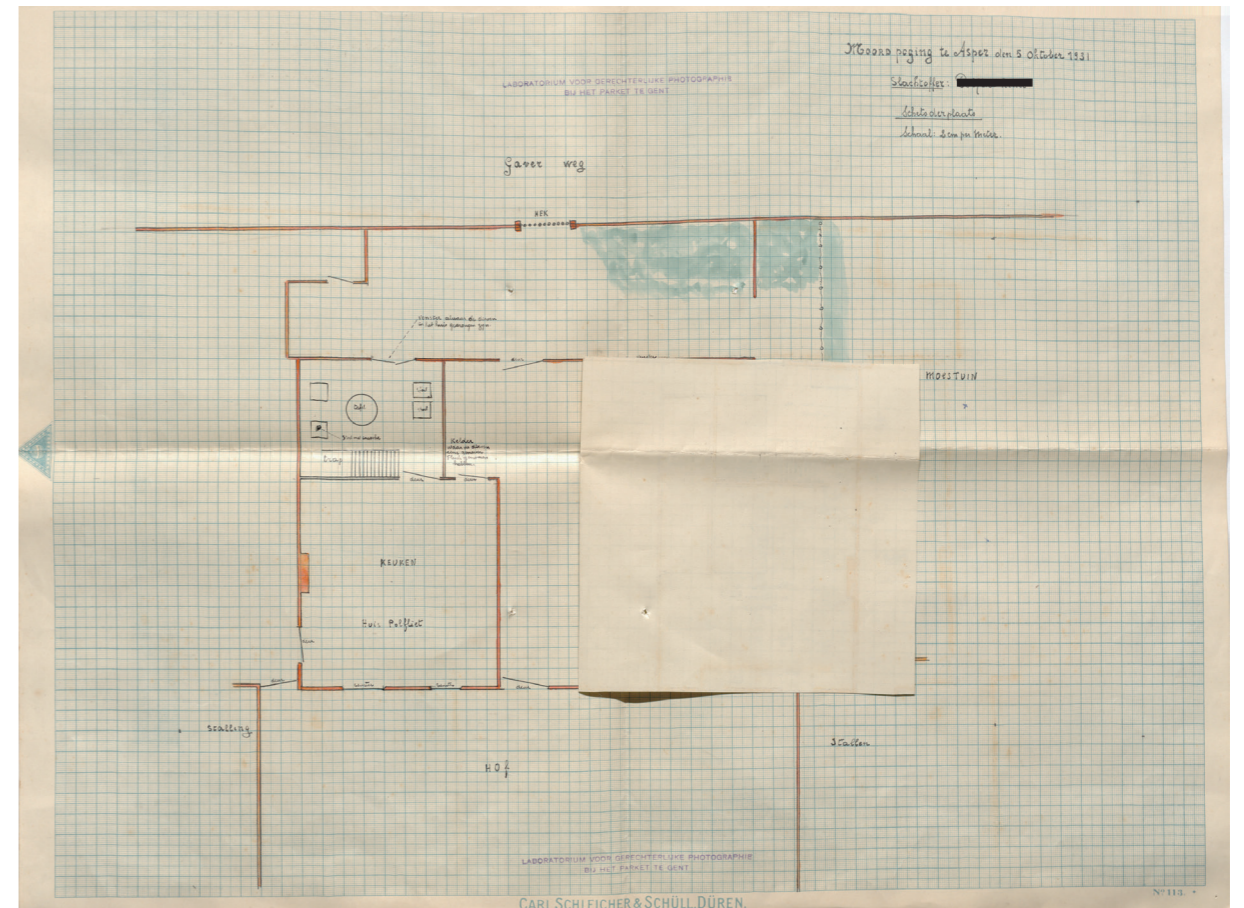
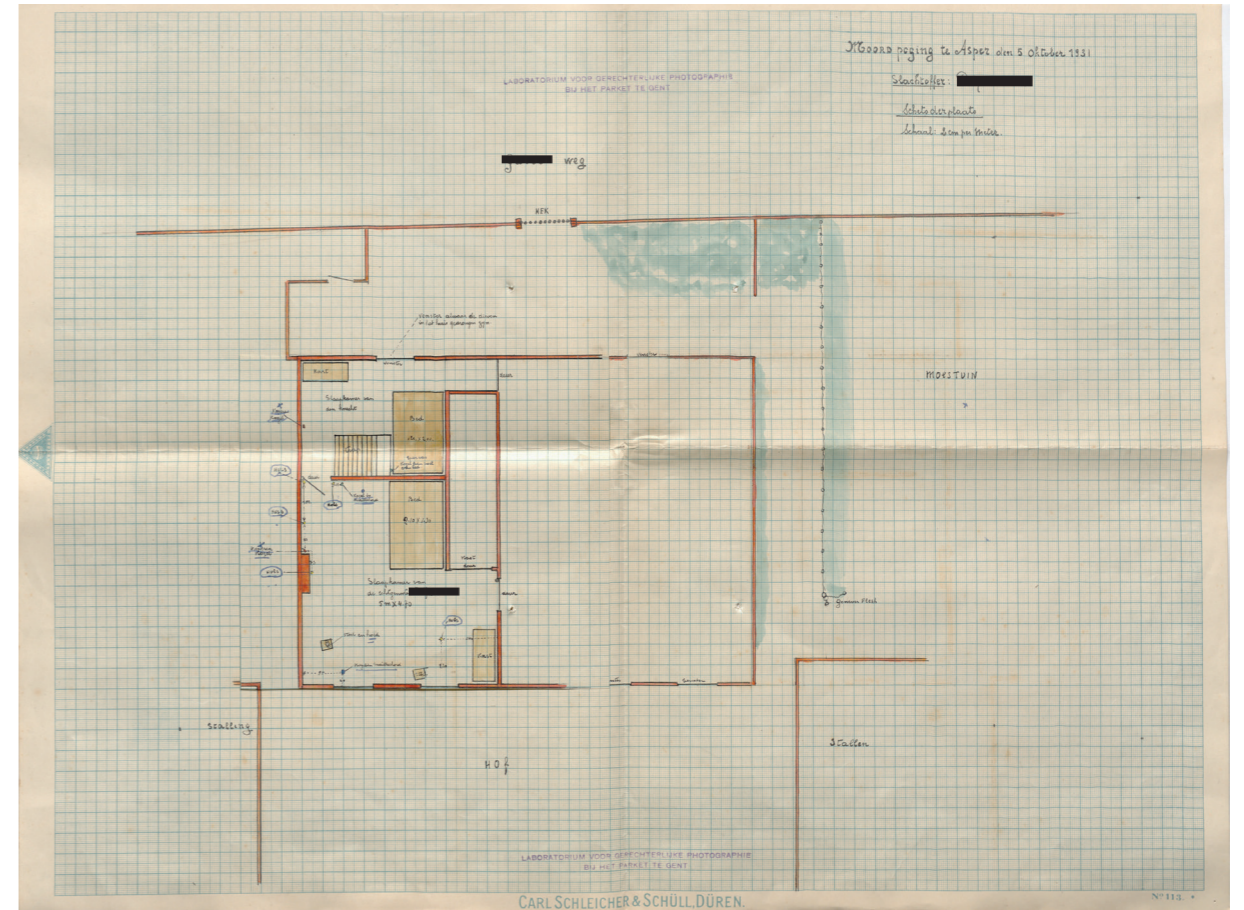
156, 167, 158
191, 201, 202
103

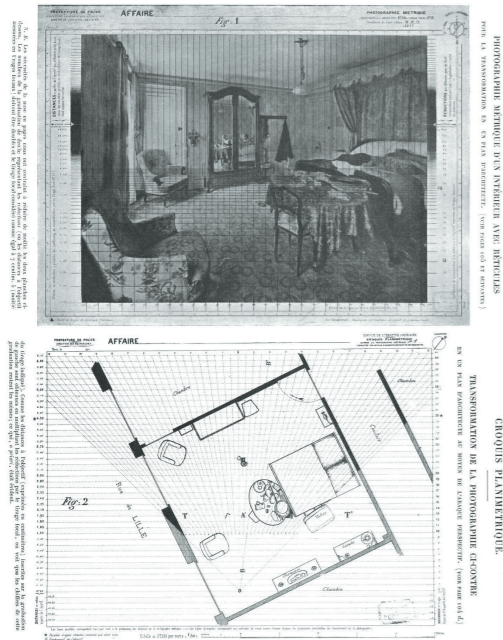
**Gevaert
REPLICA**
19°
ANTI-HALO

**Gevaert
GEVAC**
SUPER-
ANTI-H

2

[ill. 2] Alphonse Bertillon/ Service de l'identité judiciaire de la préfecture de Police de Paris, Voorbeeld van een *photographie métrique* en *croquis planimétrique* van een slaapkamer, Parijs, 1904.

1903,¹⁴ vonden al snel internationaal weerklank, ook al had hij ook tegenstanders, onder andere naar aanleiding van zijn rol in de Dreyfusaffaire. De Amsterdamse politie, die eerder beroep deed op ingehuurd burgerfotografen, paste al vanaf 1883 Bertillons methoden toe met haar eigen personeel, nadat recherchechef Christiaan Batelt (1846-1919) tijdens een werkbezoek aan zijn Parijse collega's overtuigd was geraakt van de 'machtige' mogelijkheden van de fotografie. In 1896 kwam er voor het 'bertilloneren' een heus fotografisch atelier uitgerust volgens de principes van Bertillon; in 1930 publiceerde Amsterdams politie-inspecteur W.H. Schreuder het boekje *Eerste optreden op de plaats eens misdrijs*.¹⁵ Het archief van de Amsterdamse politie bewaart ruim zesduizend glasnegatieven, waarvan de oudste uit 1903 en het gros uit het interbellum.¹⁶ Een selectie, waaronder een vijftiental domestieke interieurs – een minderheid, is opgenomen in *Stille getuigen. Foto's uit het archief van de Amsterdamse politie*. Het merendeel van de negatieven betreffende (zelf)moordzaken, dikwijls gepleegd in interieurs, werd er echter vernietigd. De glasnegatieven in de *New York City Police Department Archives* ondergingen een nog spijtiger lot: het merendeel werd in de East River gegooid bij een grote opruimactie in de jaren 1980. De Belgische Amerikaan Luc Sante, die het resterende materiaal ontdekte tijdens onderzoek naar het alledaagse verleden van de stad, publiceerde in zijn boek *Evidence* een selectie van 55 *crime scene*-foto's van (zelf)moorden, voorname-lijk genomen tussen 1914 en 1918, voorzien van

commentaren.¹⁷ In New York opereerde overigens ook de Amerikaanse (pers)fotograaf Weegee (Arthur Fellig) (1899-1968), die bekend werd met zijn sensationele, schokkende foto's van *crime scenes*, waar hij steeds als de kippen bij was, zeker nadat hij in 1938 de toestemming kreeg om politieberichten te ontvangen in zijn auto.

In Zwitserland dan weer richtte de chemicus en fotograaf Rodolphe Archibald Reiss (1875-1929), een discipel van Bertillon en redacteur van het *Revue Suisse de Photographie*, in 1909 aan de Universiteit van Lausanne het eerste politielaboratorium op (*Institut de police scientifique*) met systematische toepassing van de fotografie. Die liet volgens hem 'een permanente reconstructie van de plaats delict' toe en was overtuigender dan welke lange toespraak dan ook van de aanklager.¹⁸ Reiss droeg zijn boek over de forensische fotografie in 1903 op aan Bertillon, bij wie hij in Parijs de beginselen leerde. Hoofdstuk III behandelt "*la photographie sur les lieux*" – "*une des applications les plus importantes de la photographie en matière judiciaire*" – met bijzondere aandacht voor interieurs. Immers, "*Le théâtre du crime, de l'accident, etc., est dans une chambre ou un endroit fermé, et c'est précisément ce qui arrive le plus souvent dans la pratique du photographe judiciaire*".¹⁹ Volgens Reiss' analytische methode, die sterk schatplichtig was aan Bertillon, diende de fotograaf eerst een overzicht te bieden van de plaats delict, vanuit minstens twee gezichtspunten (*vue générale, vues d'ensemble*). Vervolgens moest hij overgaan op mogelijk nuttige details voor het onderzoek (die later soms sleutels zouden vormen bij het bepalen van schuld of onschuld),²⁰ zoals een beschadigde deur, spiegel of vaas, de verschoven positie van een meubel, de ligging van een tapijt, bloedsporen op de vloer, muur of een stoel of tafel, voetsporen op een geboende parketvloer, vingerafdrukken op vensterglas, enz. Een eventueel slachtoffer kwam dan aan de beurt, te fotograferen in bovenaanzicht en zijaanzicht(en).²¹ Tenslotte konden ook foto's van wapens en kledingstukken aangetroffen op de plaats delict een rol spelen in de zoektocht naar de dader.²²

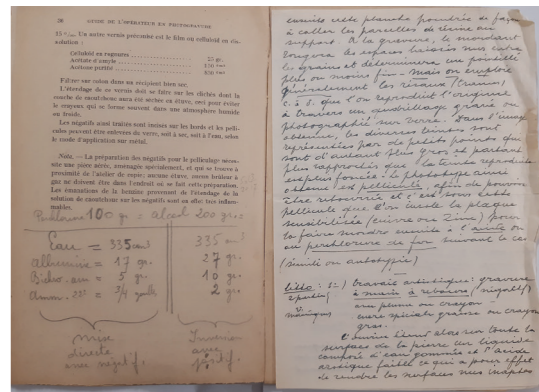
Shoot! Forensische fotografie in België

Ook in België hadden Bertillons methoden invloed. Echter al eerder werden er, net als elders, foto's gemaakt van criminelen, verdachten en plaatsen delict door beroepsfotografen ingeschakeld door justitie. Kort na 1880 werden in Brussel enkele vroege *crime scene*-foto's genomen door Wilhelm Nestler (1845-1898). In de zomer van 1881 schreef *L'Echo du Parlement* dat "*Le photographe Nestler a été chargé par le parquet de Bruxelles de faire diverses vues relatives au crime de Hoeylaert*".²³ In januari 1882 fotografeerde diezelfde, van oorsprong Duitse fotograaf de Brusselse kamer waar advocaat Bernays werd vermoord (de zaak Peltzer), gebruikmakend van kunstlicht: "*Immédiatement après le départ de Mme Bernays, le*

photographe, M. Nestler, demeurant Marché-aux-Herbes, a commencé l'opération dont il avait été chargé, mais cette opération a été fort difficile; il a fallu employer la lumière électrique".²⁴ Nestler, een zekere 'Faure' en Charles Thiel (1836-1902), die gespecialiseerd was in snapshot portretten en "industriële fotografie in de fotostudio of in situ" en die een brochure uitgaf over "*Du rôle de la photographie dans la peinture*", fotografeerden in de jaren 1880-90 voor het parket van Brussel.²⁵ Vanaf 1890 ijverde de katholieke jurist en politicus Jules Le Jeune (1828-1911) ervoor dat er een antropometrische dienst naar Frans voorbeeld zou komen.²⁶ Portretfoto's werden geplakt op voorge-drukte formulieren met plaats voor signalement, zoals in Parijs.²⁷ De Franse fotograaf en chemicus Raoul Sanson (1861-1941) beweerde later in 1891-92 actief te zijn geweest voor de Belgische justitie "als expert in Bertillons antropometrie".²⁸ In de zomer van 1895 werd hij de Brusselse stadspolitie een *Service photographique* ingericht door de brigadechef Arnould.²⁹ Thiels vermoedelijke opvolger, Alfred Gillet (?-1923), die als forensisch fotograaf voor het Brusselse parket werkte tussen 1902 en 1914, trok naar Parijs om zich de antropometrie en *photographie judiciaire* eigen te maken. Hij bracht vandaar een fotocollectie mee om te gebruiken tijdens de lessen die hij, op instigatie van de burgemeester van Brussel, gaf als leraar aan de school voor criminologie en forensische politie in Brussel en als directeur van het forensisch fotolaboratorium aan de Brusselse rechtbanken.³⁰

Met de oprichting in 1919 van de gerechtelijke politie bij de parketten professionaliseerde de misdaadbestrijding in België verder. Kort daarna verschenen eerst in Brussel en vervolgens in verschillende gerechtelijke arrondissementen laboratoria met een fotografische dienst. Een van haar hoofdtaken was "het fotograferen van de plaatsen van misdaden en wanbedrijven en er al de bewijskrachtige aanwijzingen op te tekenen die door wetenschappelijke procédés [sic] werden opgespoord".³¹ In Antwerpen en Gent kwamen zulke laboratoria er respectievelijk in november 1924 en 1925.³² In zijn verzoek aan de procureur des Konings om, na Brussel en Luik, ook Antwerpen uit te rusten met een fotografische dienst, wees de hoofd-commissaris van de gerechtelijke politie van Antwerpen, Corneille Joseph Celis, erop dat "*Il arrive presque journellement que la police judiciaire est requise pour se transporter sur le lieu d'un crime ou délit, afin d'y rassembler les preuves, [...] il importe de fixer le plus rapidement et le plus exactement possible l'état des lieux, la position d'un cadavre, l'emplacement, les taches, la configuration des traces et empreintes*".³³ Hij vervolgde dat dan, al naargelang de omstandigheden, een externe expert of fotograaf werd aangesteld, maar deze werkwijze zorgde voor "schadelijke" vertraging en de foto's waren soms van onvoldoende kwaliteit om bruikbaar te zijn in het onderzoek. Een eigen fotografische dienst, met vast personeel dat sowieso ter plaatse diende te gaan, zou aan deze euvels kunnen verhelpen en het zou bovendien goedkoper uitvallen, zo argumenteerde de hij.

Beide labo's waren aanvankelijk schaars bemand door twee à drie gerechtelijke agenten met een interesse in fotografie en chemie. De eerste ging de stiel leren in het ruimer bemande Brusselse labo, om nadien de expertise door te geven. In Antwerpen waren ze in 1926 al met drie en kwam gerechtelijk agent Charles Guilini aan het hoofd van het labo.³⁴ Een rijkelijk geannoteerd exemplaar van *Le guide de l'opérateur dans la Photogravure* (1935) uit dit labo bevindt zich thans in het Rijksarchief Beveren.³⁵ [ill. 3]

[ill. 3] Geannoteerd exemplaar van Louis Villemaire, *Le guide de l'opérateur dans la Photogravure. Traité pratique des manipulations, formules et procédés divers pour la 'Photographie industrielle'*, 2de ed. (Parijs: Dunod, 1935) uit het Antwerpse gerechtelijk labo.

In Gent promoveerde J(e)an Hantson (1890-1973), aanvankelijk een slager-charcutier die in 1919 werd aangesteld als gerechtelijk agent, in 1929 tot laboratoriumchef van de gerechtelijke politie bij de parketten van Gent.³⁶ Op een foto bij een artikel over het Gentse laboratorium is te zien hoe "aangehouden" werden gefotografeerd aan de hand van een vaste opstelling zoals in Parijs.³⁷ Hantsons interesse voor de fotografie mocht blijken uit zijn lidmaatschap, tussen 1926 en 1929, van de Gentse fotokring Lux-Nova, en het feit dat hij voor zijn foto's drie onderscheidingen behaalde in Engeland.³⁸ In 1945 maakte hij overigens de tekeningen bij *Het gesproken portret of beschrijvend signalement*, een handboek voor agenten gebaseerd op Bertillons methoden.³⁹ In beide laboratoria werden de principes en adviezen van Bertillon en Reiss toegepast.

Do not enter. Procedures en praktijken in Vlaanderen tijdens het interbellum

Aan de foto-opnamen op een plaats delict door de laboratoria van de Belgische gerechtelijke politie ging een officiële procedure vooraf. In de meeste assisen-dossiers zit het "aanzoekschrift" waarin de procureur des Konings of de aangestelde onderzoeksrechter van het arrondissement de "hoofdkommissaris bij de Rechterlijke Opdrachten" verzoekt om "den techni-

10 Alphonse Bertillon, *Anthropologie métrique: conseils pratiques aux missionnaires scientifiques sur la manière de mesurer, de photographier et de décrire des sujets vivants et des pièces anatomiques; anthropométrie, photographie métrique, portrait descriptif, craniométrie* (Parijs: Imprimerie Nationale, 1904), 105.
11 Lebart, "Alphonse Bertillon," 19-21; Teresa Castro, "Scènes de crime: la mobilization de la photographie métrique par Alphonse Bertillon," in *Aux origines de la police scientifique*, red. Pierre Piazza (Parijs: Karthala, 2011), 230-45; Piazza en Marlet, *La science à la poursuite du crime*, 5, 89-90, 93-94. Zulke 'metrische' fiches werden voor Gent en Antwerpen niet gevonden.
12 Piazza en Marlet, *La science à la poursuite du crime*, 92.
13 Bertillon, *La photographie judiciaire*.
14 Alphonse Bertillon, "Un nouvel appareil de photographie métrique appliqué aux constatations judiciaires," in Rodolphe A. Reiss,

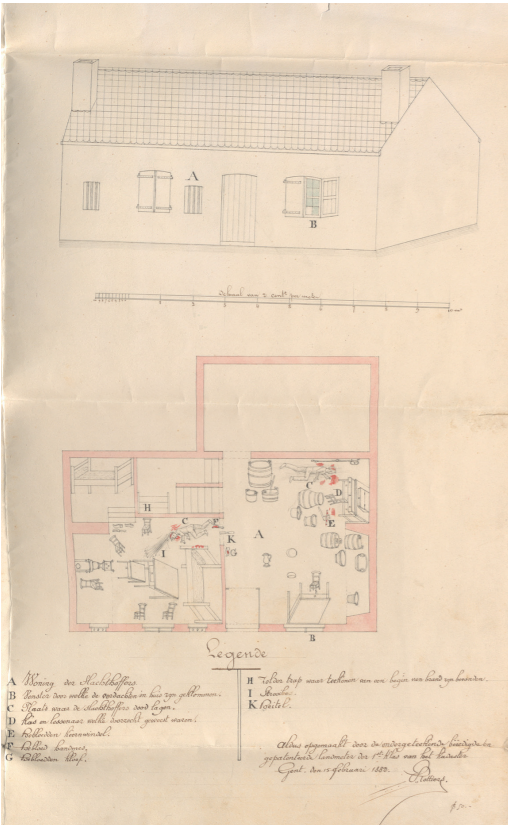
La photographie judiciaire (Parijs: Charles Mendel, 1903), 225-30; Alphonse Bertillon, *La photographie métrique. Identification judiciaire, anthropologie, archéologie, architecture, reproduction documentaire, expertises, médecine légale, etc.* (Parijs: Établissement Lacour Berthiot, 1913).
15 Harlaar et al., *Stille getuigen*, 32-40.
16 J. Kuiper, "Voorwoord," in Harlaar et al., *Stille getuigen*, 7-8. In 2007 toonde het Fotografisch Museum Amsterdam een selectie forensische foto's uit de periode 1965-85.
17 Luc Sante, *Evidence* (New York: Farrar, Straus, Giroux, 1992/2006). Nog ongeveer 1400 glasnegatieven en foto's bleven bewaard in New York. In 2016 organiseerde het Metropolitan Museum of Art de tentoonstelling *Crime stories: photography and foul play* met uit de eigen collectie o.a. een fotoalbum met zilvergelatine-afdrukken van Parijse *crime scenes* toegeschreven aan Bertillon, 1901-1908 (inv. 2001.483.1-172). Voor Engeland, zie Amy

Bell, "Crime Scene Photography in England, 1895-1960," *Journal of British Studies* 57, nr. 1 (januari 2018): 53-78.
18 Rodolphe A. Reiss, *La photographie judiciaire* (Parijs: Charles Mendel, 1903), 35, 39; Lebart, "Alphonse Bertillon," 19; Luce Lebart, "Rodolphe A. Reiss. Traces, marks, prints: Revealing details invisible to the naked eye," in Dufour en Delage red., *Images of conviction*, 37-41. Zie ook Christophe Champod et al., *Le théâtre du crime: Rodolphe A. Reiss 1875-1929* (Lausanne: Presses Universitaires, 2009). Reiss publiceerde in 1905 ook een handleiding met Bertillons methode van het 'portrait parlé'.
19 Reiss, *La photographie judiciaire*, 33-70, p. 41. Reiss verwijst hier ook naar de bijdrage van Bertillon over de 'nieuwe methode van de metrische fotografie' (pp. 225-30). De methode is wat anders beschreven in zijn latere *Manuel de police scientifique (technique)* (Lausanne: Parijs: Payot-Alcan, 1911), dl. 1, subtitel 'La prise des photographies sur les lieux'. Met

de overgang van "théâtre du crime" naar "scène de crime" verschuift de aandacht van een specifieke plek naar een methodologie. Piazza en Marlet, *La science à la poursuite du crime*, 148.
20 Hierop wees ook al Bertillon in *La photographie judiciaire*, 50: "et mille autres détails qui, fixés sur la plaque sensible, serviront peut-être ultérieurement à démontrer une innocence ou une culpabilité".
21 Bertillon, *La photographie judiciaire*, 46-50; Reiss, *La photographie judiciaire*, 33-70.
22 Bertillon, *La photographie judiciaire*, 52-53.
23 "Le crime de Hoeylaert", *L'Echo du Parlement*, 16 augustus 1881, 2. Peter Eyckerman, "Misdadigers op de foto in de negentiende eeuw," *De Vlaamse Stam* 53, nr. 3 (2017): 261.
24 "Découverte du cadavre de M. Bernays", *La Meuse*, 20 januari 1882, 2.
25 *Le Peuple*, 18 januari 1902, 3; *Het Nieuws van den Dag*, 18 januari 1902, 3 ("M. Thiel, sedert 1880 fotograaf van het parket van Brussel,

is donderdag namiddag in zijn werkhuis, Jules Van Praetstraat, schielijk overleden."); Steven F. Joseph, Tristan Schwilden en Marie-Christine Claes, *Directory of Belgian photographers* (Antwerpen: FotoMuseum, 1997), <https://fomu.atomis.be/index.php/>, nrs. 1848, 4093, 5312. Uit deze *Directory* blijkt dat sommige parketmagistraten ook amateurfotografen waren.
26 Eyckerman, "Misdadigers op de foto," 261.
27 Eyckerman, "Misdadigers op de foto," 260-61.
28 Joseph, Schwilden en Claes, *Directory of Belgian photographers*, nr. 3754. In een artikel over 'Bertillonage' in het Leidense *Tijdschrift voor Strafrecht* (dl. 5, 1891, 268-307) stelt de auteur H. van der Hoeven in een noot (p. 306) dat Bertillon hem schreef: "J'approuve beaucoup votre projet de réunir les sommiers ou casiers judiciaires avec les répertoires anthropométriques, comme on va, paraît-il, le faire en Belgique".
29 Eyckerman, "Misdadigers op de foto," 261.
30 *Le Soir*, 27 juli 1911; *Le Peuple*, 26 september

1923; Joseph, Schwilden en Claes, *Directory of Belgian photographers*, nr. 1891. In het Rijksarchief Beveren is zulk instructiemateriaal, bv. betreffende dactyloscopie, persoonsidentificatie en hand- en voetsporen, aanwezig in de vorm van diapositieven (RABn, Archief van het laboratorium van de brigade van de gerechtelijke politie bij het parket van Antwerpen (Labo GP Antwerpen), nrs. 262-348).
31 *De gerechtelijke politie bij de parketten 1919-1969. Jubileumboek* (Nijvel: Imprimerie administrative, 1969), 137.
32 Zie de bijdragen van Drossens en Willems in dit boek. De dossiers van de gerechtelijke politie bij de parketten, die het fotografisch materiaal van de forensische labo's bevatten alsook documenten m.b.t. hun oprichting en functioneren, werden recent ontsloten door het Rijksarchief. Het archief van het Antwerpse labo tijdens het interbellum is volledig bewaard dan dat van Gent.

[ill. 3] Edward Rottiers (beëdigd landmeter), Tekening met buitenzicht en plattegrond van het gebouw waar een dubbele moord is gepleegd, Lovendegem, 1882.

bewijsstuk dienen als het tot een assisen-rechtszaak tegen de daders komt”.⁶ Ter aanvulling van de foto’s maakt een landmeter van het kadaster een tekening met stratenplan, buitenzicht van het huis en grondplan van het gebouw waarop de lichamen van de slachtoffers en het meubilair zijn afgebeeld.^[ill. 3]

In Brussel zijn er vanaf 1880 verschillende parket-fotografen aan het werk.⁷ Charles D’Hoy vervult in de omgeving van Gent eenzelfde functie. Al in 1876 schakelt het parket hem in naar aanleiding van een ontploffing van een verwarmingsketel in de fabriek van *La Linière Gantoise*, waarbij vier arbeiders omkomen en drie andere gewond geraken.⁸ In 1883 neemt hij op vraag van de onderzoeksrechter een foto van een lijk dat uit de Schelde is gevist en tekenen vertoont van een gewelddadige dood.⁹ In een zaak van driefvoudige poging tot moord en diefstal met geweld te Olsene in 1884 maakt hij portretfoto’s van de twee gearresteerde Franse verdachten.¹⁰ Bij een roofmoord in Ledeberg waarbij een vrouw in haar slaapkamer is gedood, zijn de foto’s van de plaats delict eveneens van zijn hand.¹¹ Een andere naam die meermaals in gerechtelijke dossiers opduikt, is die van Théophile D’Haûw (1856-1891), een ingenieur en scheikundige uit Gent. Wanneer in 1884 een gedetineerde in de

hulpgevangenis aan de Nieuwewandeling een cipier over de reling van de eerste verdieping naar beneden gooit, komt hij ter plaatse om foto’s te nemen.¹² In 1887 fotografeert hij de locatie van een dodelijk schietincident in Assenede.¹³

Vanaf het midden van de jaren 1880 krijgt de forensische fotografie geleidelijk aan een plaats in het strafonderzoek. In tegenstelling tot het tekenen van plattegronden is het voor de Eerste Wereldoorlog geen standaardpraktijk.

De geschiedenis van de gerechtelijke fotografie

Nood aan een gespecialiseerd korps: de gerechtelijke politie bij de parketten

In de negentiende eeuw staan voornamelijk de lokale politiecmissaris, de burgemeester of een schepen in voor het onderzoeken van misdrijven. Zij kunnen deze opdracht zelden naar behoren uitvoeren. Hun andere taken vergen te veel van hun aandacht en het ontbreekt hen aan een gespecialiseerde opleiding. Bovendien is hun bevoegdheid beperkt tot de grens van de eigen gemeente. De gevolgen laten zich raden: heel wat misdrijven blijven onopgelost en de daders ongestraft. Uit de hoek van de magistratuur komt er vanaf de jaren 1870 kritiek op de geringe efficiëntie van de gerechtelijke politietaak. Diverse parlementaire initiatieven om een gerechtelijke politiedienst op te richten die onafhankelijk van de bestuurlijke politie kan functioneren, lopen echter op niets uit. Tegenstanders vrezen dat de autonomie van het gemeentelijke niveau zo in het gedrang komt. Pas aan het einde van de Eerste Wereldoorlog valt alle verzet weg. De naoorlogse onveiligheidssituatie met criminele bendes die over de gemeentegrenzen heen opereren, maakt de oprichting van een gespecialiseerd korps noodzakelijk.

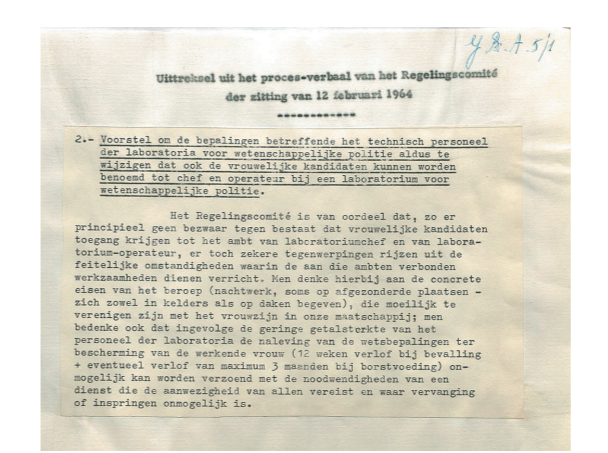
De gerechtelijke politie bij de parketten (GPP) wordt bij wet van 7 april 1919 in het leven geroepen. De nieuwe politiedienst beschikt over gerechtelijke agenten en officieren die over het hele land kunnen opereren en die gespecialiseerd zijn in het onderzoeken van misdrijven. Dit korps is vanaf 1920 operationeel in de meeste arrondissementen, maar al in 1922 valt de beslissing om de kleinere brigades af te schaffen. Tot de Tweede Wereldoorlog is enkel aan de parketten in de grote steden (Brussel, Antwerpen, Bergen, Charleroi, Gent, Brugge, Luik en Namen) een brigade verbonden.¹⁴

De GPP beschikt als enige politiedienst over gerechtelijke laboratoria. Hier voert men het technisch en wetenschappelijk forensisch onderzoek in strafzaken uit. De brigade van Brussel beschikt als eerste over een laboratorium. Hierna volgen de brigades van Luik (1923), Antwerpen (1924), Gent (1925), Charleroi (1928) en Bergen (1936). In Brugge en Namen komt pas tijdens de Tweede Wereldoorlog een laboratorium tot stand.

Het personeel van de GPP bestaat aanvankelijk uit twee categorieën: het gerechtelijk personeel (de gerechtelijke officieren en agenten) en het administra-

tief personeel (klerken). Het Koninklijk Besluit van 3 april 1925 creëert daarnaast een bijzonder kader voor het technisch personeel van de laboratoria, met de functies van laboratoriumchef en van opnemer. In eerste instantie wordt het labopersoneel gerekruteerd uit het bestaande kader van de gerechtelijke politie. Doorgaans zijn het gerechtelijke agenten met ervaring en een voorliefde voor de fotografie. Het ministerieel besluit van 30 december 1936 formaliseert de toelatingsvoorwaarden.¹⁵ Nieuwe kandidaten moeten jonger zijn dan 30 jaar. Kandidaat-opnemers beschikken minstens over een diploma lager secundair onderwijs; kandidaat-labochefs hebben hoger secundair onderwijs doorlopen. Na een medische en psychische screening volgen een schriftelijk en mondeling examen. Hierin worden de kandidaten getest op hun tekenvaardigheid en op hun kennis van de fotografie en de natuurwetenschappen. Als praktische proef moeten kandidaat-opnemers een foto nemen van een voorwerp of document, het negatief ontwikkelen, een proef afdrukken en een vergroting maken.

De job is lang enkel weggelegd voor mannen. Met het Koninklijk Besluit van 28 januari 1953 kunnen vrouwen voor het eerst kandideren voor de functies van gerechtelijk agent en officier. Dit geldt niet voor het labopersoneel. Het Koninklijk Besluit van 10 april 1958 betreffende het technisch personeel van de laboratoria voor wetenschappelijke politie stipuleert dat labochefs en opnemers Belg en mannelijk moeten zijn. In februari 1964 buigt het regelingscomité van de gerechtelijke politie, dat is samengesteld uit de procureurs-generaal bij de hoven van beroep, de procureurs des Konings die aan het hoofd staan van een hoofdbrigade, en een vertegenwoordiger van het ministerie van Justitie, zich over het voorstel om vrouwen toe te laten. Principieel is er geen bezwaar, maar ze zien wel enkele obstakels “die moeilijk te verenigen zijn met het vrouwzijn in onze maatschappij”.¹⁶ Ondanks deze kanttekeningen wordt het beroep toch opengesteld voor vrouwen bij Koninklijk Besluit van 12 juni 1964.^[ill. 4]

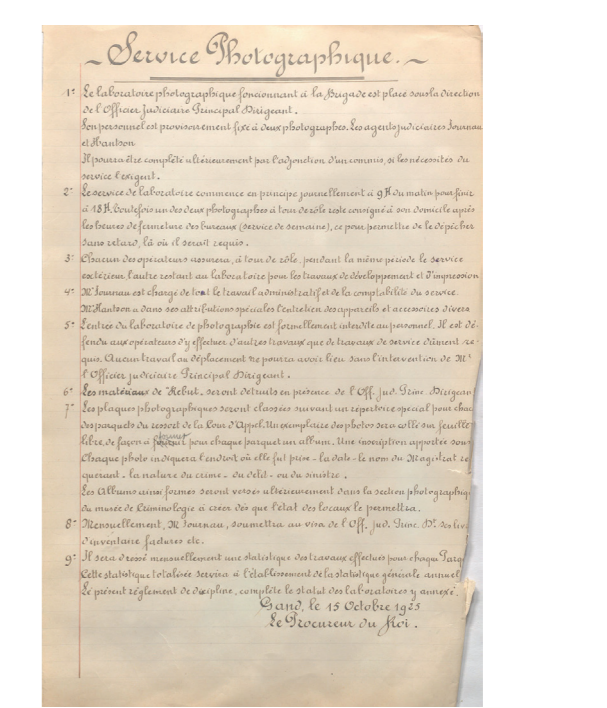

[ill. 4] Uittreksel uit de notulen van het regelingscomité van de gerechtelijke politie inzake het openstellen van het kader van labopersoneel voor vrouwen, Brussel, 12 februari 1964.

Het gerechtelijk laboratorium van Gent tijdens het interbellum

Het kader van de Gentse brigade bestaat initieel uit 10 officieren en 20 agenten.¹⁷ Bij aanvang is slechts de helft hiervan ingevuld. Op 1 december 1919 treden 4 officieren en 13 agenten in dienst van de brigade van Gent. Dit aantal neemt maar geleidelijk aan toe. De eerste weken krijgen zij een zittingszaal toegewezen in het gerechtsgebouw aan het Koophandelsplein.¹⁸ In 1920 verhuist de brigade naar een huis in de Keizer Karelstraat. Het eerste grote wapenfeit is het oprollen van de bende Van Hoe en Verstuyft, die al maanden de ruime omgeving van Gent en Brugge terroriseert. Gerechtelijk officier Henri Moors (1885-1948), de latere hoofdcommissaris, begeeft zich zelfs naar Rijsel om een van de gevluchte kopstukken te arresteren. Tot de oprichting van het laboratorium blijven beroepsfotografen in opdracht van het gerecht in staan voor het fotograferen van plaatsen delict. Een ervan is de Gentse fotograaf Charles De Wilde (1878-1931), die onder meer foto’s maakt van een treinongeval in 1921.

In juni 1925 informeert de administrateur-generaal van Justitie de procureur-generaal dat de oprichting van het Gentse labo binnenkort doorgaat. Een deel van de uitrusting is in productie in de gevangenissen en wordt in de loop van juli geleverd.¹⁹ Het laboratorium van de fotografische dienst gaat enkele maanden later van start. Op 15 oktober vaardigt de procureur des Konings het huishoudelijk reglement uit.^[ill. 5] Vanaf 7 november is het labo operationeel.²⁰

[ill. 5] Huishoudelijk reglement van het Gentse gerechtelijk laboratorium, 15 oktober 1925.

^[1] Le Bien Public, 2 februari 1882. Met dank aan Pieter-Jan Lachaert die mij de referenties bezorgde van de krantenartikels over Charles D’Hoy.
^[2] Peter Eyckerman, “Misdadigers op de foto in de 19e eeuw,” Vlaamse Stam 53, nr. 3 (juli-september 2017): 260.
^[3] La Meuse, 19 januari 1876.
^[4] Le Bien Public, 22 juli 1883.
^[5] RAG, HA Oost, nr. 659, dossier 7236.
^[6] RAG, HA Oost, nr. 673, dossier 7282; Le Bien Public, 26 augustus 1885.
^[7] RAG, HA Oost, nr. 665, dossier 7253.
^[8] RAG, HA Oost, nr. 683, dossier 7325.
^[9] François Welter, “Quand l’intérêt public se heurte aux obstacles institutionnels et matériels. Une police judiciaire près les parquets, solution aux défis de la police judiciaire en Belgique (1830-1922)?,” Bijdragen tot de Eigen-tijdse Geschiedenis 24 (2011): 61.

^[10] Ministerieel Besluit van 30 december 1936 tot regeling van de examens voor de betrekking van hoofd en opnemer van de laboratoria voor gerechtelijke fotografie.
^[11] RAG, PG Gent 2011, nr. 1616: Citaat uit het proces-verbaal van de zitting van het regelingscomité van 12 februari 1964.
^[12] RAG, GPP Gent, nr. 277: Brief van de minister van Justitie aan de procureur-generaal van Gent, 19 augustus 1919.
^[13] RAG, GPP Gent, nr. 165: “Strijd tegen de misdaad. Een nederig begin,” Laatste Nieuws, 14 mei 1950.
^[14] RAG, PG Gent 2011, nr. 1616: Brief van de administrateur-generaal van Justitie aan de procureur-generaal van Gent, 2 juni 1925.

Auteur **Marjan Sterckx**

Titel **Het interieur zoals het was
*Interbelluminterieurs in
Vlaanderen door de lens van de
forensische fotografie***

[ill. 9] Onbekende fabrikant, staal behangpapier met geometrisch patroon waarover grote bloemen, ca. 1920-1937, aangetroffen in het Brusselse Hotel Dewez en in zaak 16 (Ledeberg, 1937). Brussel, KIK-IRPA, behangpapierendatabank.

Modernistisch, modern, traditioneel

De architectuur- en designhistorische literatuur over wonen in Vlaanderen en België tijdens het interbellum – een van de best onderzochte periodes – richt zich voornamelijk op het modernisme, ook al is er sinds de late jaren 1990 meer aandacht voor traditionalistische woonvormen.¹ Door de grotere aandacht van kunst-, architectuur- en designhistorici, alsook van museumprofessionals en designdealers en -verzamelaars, voor innovatieve architectuur en vormgeving, is het zeer beperkte (top)marktsegment dat avant-garde woonsten en inrichtingen uitmaakt tijdens de jaren 1920 en '30 evenwel oververtegenwoordigd. Daardoor zou verkeerdelijk de indruk kunnen ontstaan dat de stilistische en technische vernieuwingen van onder anderen Victor Horta en Henry van de Velde, van het modernisme en het strakke 'Nieuwe Bouwen' mainstream waren in Vlaanderen en België in die periode. En dat met andere woorden de modale burger er in de jaren 1930 beschikte over een woning met opengewerkt plan, witte wanden, een Cubex-keuken en stalen buismeubels. Niets was minder waar. Hoewel forensische foto's ook geen volstrekt representatieve doorsnede van de samenleving bieden – moorden, roofovervallen en zedendelicten gebeurden nochtans in alle lagen van de bevolking maar de bestudeerde casussen situeren zich toch vooral in de lagere en middenklassen (arbeiders, boeren, (klein) burgerij) – nuanceren ze de avant-gardistische en modernistische canon sterk.²

Een aanzienlijk staal van forensische foto's uit het interbellum toont immers een andere, geleefde realiteit, die meer continuïteit dan progressie in het wonen toont: het doorleven in veelal oude(re) huizen van vooroorlogse, traditionele woonpraktijken en -culturen, en het doorgeven van negentiende-eeuwse en oudere meubelen, gebruiksvoorwerpen en sierobjecten over generaties heen. Adviezen voor woonvernieuwing met het oog op een betere hygiëne, gezondheid en meer wooncomfort, die internationaal werden verspreid vanaf het midden van de negentiende eeuw en tijdens het interbellum sterk toenamen,³ werden kennelijk minder ruim opgevolgd door individuele bewoners dan we zouden durven concluderen uit toenmalige adviesliteratuur, architectuur-, kunst- en vrouwen tijdschriften. Die toonden immers vooral nieuwbouwwoningen, materiaal-technische vernieuwingen, modieuze interieurs en een gewenst rationeel, sober ideaalbeeld, en niet de minder fraaie, uitgekende of vormgegeven interieurs in oudere huizen van het merendeel van de (minder gegoede) bevolking. Die kon, wilde of deed immers niet steeds mee met de laatste trends en inzichten van woonprofessionals, om welke reden ook: financiën op kop (temeer na de beurscrash van 1929) maar ook smaak of desinteresse bijvoorbeeld. Doch, wie inzoomt, ziet in de materiële cultuur van deze interieurs toch ook heel wat 'moderne' sporen,⁴ tekenen van een 'bij de tijd' zijn van de bewoners (die vanuit een wat enge kijk op het modernisme soms niet als dusdanig (h)erkend worden). Dit gaat

van art-decobehegpapier volgens de laatste modekleuren en -motieven, over het nieuwste radio- of gas-kachelmodel, tot lamparmaturen die haast *seventies* ogen (zaak 11), of originele, zelf gefabriceerde lampenkappen geïnspireerd op de *do-it-yourself* katren in het favoriete vrouwentijdschrift van de bewoonster. Het is niet de bedoeling de polarisatie tussen traditioneel en modern hier extra te beklemtonen, maar integendeel te wijzen op de complexiteit van de notie 'modern' en in te gaan op de veelzijdigheid van de binnenhuiselijke materiële realiteit, tussen uitersten in, via een extra brontype. Die bron toont hoezeer toen – als nu – oud en nieuw, traditie en moderniteit, alsook diverse stijlen in een organisch gegroeid interieur werden gecombineerd al naargelang ieders budget, tijd, gewoonten en smaak.

In dit essay worden enkele interieuraspecten belicht zoals die naar voren komen uit bijna tweehonderd forensische foto's, genomen tussen 1929 en 1938 in het kader van 39 assisendossiers, uit de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen.⁵ Het gaat om domestieke interieurs; de selectie bevat weliswaar ook meerdere cafés en handelszaken (moorden werden nu eenmaal overal gepleegd) maar die sloten aan op de privéwoning van de uitbaters. De specificiteit van deze contemporaine bron brengt woonpraktijken en een materiële cultuur uit het verleden voor ogen die in vele bronnen buiten beeld blijven. Het betreft geen topontwerpen, ideaalbeelden of *top-down* woonadviezen vanwege normerende instanties, maar onverbloemde beelden van een *bottom-up*, banaal, dagelijks gebruik van ruimtes en materiële objecten door haar bewoners. Op vele vlakken bevestigen ze Sofie De Caigny's bevindingen, gebruikmakend van een grote diversiteit aan andere contemporaine bronnen, over de bestaande woontoestand van de lagere en middenklassen tijdens het interbellum, die woonprofessionals en huishoudeskundigen wilden veranderen.⁶ Onze selectie omvat woningen in het centrum van Gent en Antwerpen maar ook in de periferie daarvan, in de buitenwijken en op het platteland, waar zich evenzeer een combinatie van (regionale) tradities en moderniteit manifesteerde.⁷ Er zijn zowel vrijstaande als rijwoningen bij, huurwoningen en eigendommen.⁸ Nooit werden alle kamers van een woonst gefotografeerd, zodat we telkens slechts een partieel beeld krijgen, maar over het geheel van de dossiers komt wel een grote diversiteit aan vertrekken aan bod. De plattegronden in de dossiers vermelden hun toenmalige functie en benaming (bv. "schotelhuis", "voutekamer" of opkamer), en tonen meestal nog extra ruimtes en informatie, zoals de exacte plaatsing van meubels of wie er sliep.

Planindeling en nutsvoorzieningen

De planindeling sluit uiteraard aan bij het woningtype en haar gebruik. De casussen betreffen diverse woningtypes, rijwoningen dan wel (half)open bebouwing: arbeiders- en burgerwoningen, herenhuizen, en

Graag dank ik alle studenten die deelnamen aan het *Onderzoekseminarie: Kunst, interieur en design* in de master Kunstwetenschappen aan de UGent in 2018-19 en 2019-20 (namen in het colofon) voor hun onderzoekswerk en de samen verkregen inzichten waarvan hier dankbaar gebruik is gemaakt, alsook Werner Adriaenssens, Mario Baeck, Anna Bergmans, Paul Drossens, Piet Swimberghe en Ann Verdonck voor hun tips en feedback.

1 Zie o.a. Leen Meganck, "Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen. 1.4.1.2. Het interbellum (1918-1940)." Agentschap Onroerend Erfgoed, 2008. https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/bouwkundig/architectuurgeschiedenis/20ste_eeuw/1900_1940/interbellum.

2 Over forensische foto's als bron voor interieuronderzoek, zie mijn andere bijdrage in dit boek. Een gelijkaardig opzet (maar zonder gebruikmaking van forensische foto's) lag aan de basis van het boek *Honderd jaar wonen in*

Nederland 1900-2000 (Rotterdam: Uitgeverij 010, 2000).

3 Veel van zulke adviesliteratuur werd geschreven door vrouwen, zoals de Amerikaanse Catherine Beecher en de Belgische Marie Parent en Marie Du Caju.

4 Ryan beargumenteert dat wat tijdens het interbellum (in Engeland) als 'modern' of 'modernistic' werd benoemd op het vlak van interieurinrichting art deco betrof en niet wat wij thans onder modernisme verstaan, dat toen als 'functional' werd aangeduid. Sugg D. Ryan, *Ideal homes, 1918-39. Domestic design and suburban modernism* (Manchester: Manchester University Press, 2018), 54-92.

5 Ik selecteerde met de hulp van Paul Drossens en Bart Willems een kleine vijftig cases met werkbare interieurfoto's in de Rijksarchieven respectievelijk te Gent en Beveren, aan de hand van assisendossiers (die vaker interieur-zichten bevatten dan bv. correctionele straf-dossiers) en in Antwerpen ook glasnegatieven,

uit de periode 1924 (start gerechtelijke labo's)-1940. 39 zaken, waaronder 19 Gentse (chronologisch genummerd 1-19) en 20 Antwerpse (nrs. 20-39), werden bestudeerd in mijn onderzoekseminarie (cf. Voorwoord). Voor een vollediger beeld van België en eventuele provinciale verschillen diene meer casussen onderzocht te worden, alsook beeldmateriaal van de andere forensische laboratoria tijdens het interbellum (Brussel, Luik, Charleroi en Bergen) in andere bewaarsplaatsen van het Rijksarchief.

6 Sofie De Caigny, *Bouwen aan een nieuwe thuis. Wooncultuur in Vlaanderen tijdens het interbellum* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2010).

7 Over de mix van traditie en moderniteit in voorstedelijke woonsten, en de rol van gender daarbij, zie Ryan, *Ideal homes*.

8 Voor een beter zicht op de interbelluminterieurs van de hoogste klassen kunnen bijvoorbeeld de oorlogsschadedossiers worden onder-

1931

WARS

AVRIL

MARS

MAI

JUN

JULIET

AUG

SEPT

OCT

NOV

DEC

HACHETTE

RE

BRUXELLES

MAGASIN

TR

ANSPACH, BRUXE

EN 1880

LIBRE

WELZIJN

IN 'T

HUISGEZIN

Hoe zoo? Kookt U niet eletrisch?

BAND VI. N° 3. MEI-JUNI 1938

TIJDSCHRIFT

VERSCIJNENDE ALLE TWEE MAANDEN

UITGAVE VAN HET C. E. T., HERTOGELIJKSTRAAT, 65, BRUSSEL

Tous les meubles sont garantis

Facade principale. — 85, boulevard Anspach.

plus vastes Magasins de Meubles et Objets d'Art de la Belgique

CONSIDÉRABLE DE PETITS MEUBLES DE FANTAISIE

4716 — Imp. Denis Bodden, Brux.

EUGÈNE BASCOUR-VINCART,

(Successeur de J.B. Bascour.)

28, RUE D'MERINNES, 28,

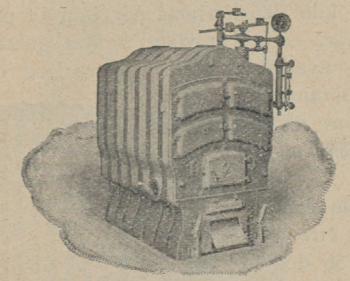
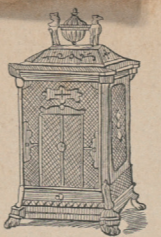
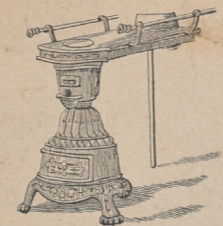
ENGHEN

FABRIQUE ET MAGASIN

de Poêles, Étuves, Cuisinières, Grillages pour portes et balcons, et en général toutes ferrailles nécessaires pour batisses, etc.

Cuisinières brevetées servant à faire la cuisine et cuire le pain par le même feu.

MACHINES à LAVER ET à TORDRE

de Cuisine

U GAZ

YGIÈNE — ÉCONOMIE

La Maison se charge du Placement à des prix défiant toute concurrence.

P. LAROYE-VERMEEREN

39, rue Euprosine Beernaert

OSTENDE

Chauffage à foyer Central

A la vapeur et à l'Eau chaude

Chaudières & Radiateurs

Plans & Devis

Combien parmi nous ont leur maison à ceux qui sont chauffés sainement et... Cependant la chose est à la portée de...

absolument sans bruit et sans aucun d...

Des nombreux systèmes préconisés nous ne retiendrons que deux:

1° La vapeur à basse pression.

2° l'Eau chaude à basse pression.

A. La vapeur à basse pression, est le système actuellement le plus en vogue, il est préconisé par beaucoup d'ingénieurs et de monteurs, il jouit dans le public d'une préférence marquée mais pas toujours justifiée.

degrés suivant la pression, il s'ensuit direct sera toujours la même qu'il gèle à égaye une belle journée de mars, ve égale, d'autant plus élevée que la te une cause quelconque le feu vient vapeur toute chaleur est arrêtée, et te Il existe, il est vrai, des appare vapeur pour une pression et une tempè ou la température à varier, ce qui pays, l'appareil fait défaut.

Almanach Hachette

PETITE ENCYCLOPÉDIE POPULAIRE de la Vie pratique

JOIN 1932

OCTOBRE

NOVEMBRE

HACHETTE

1re Série **PETIT ALBUM DIVISIONNAIRE N° 1** **2me Série**

Spécial aux Cuisinières et Poêles

6 CUISINIÈRES GODIN

ANC^{NE} MAISON GODIN CAPITAL CINQ MILLIONS

FOURNEAUX GODIN EMAILLÉS GENRE DE LYON EN TÔLE ET FONTE AVEC CHAUDIÈRE

COLIN & CIE A GUISE (AISNE)

ET CIE A Bruxelles

158 QUAL DES USINES

N° 600 à 604

MAGASIN d'ÉCHANTILLONS à AMSTERDAM Singel 552.

LES MEILLEURES LES MOINS CHERES

Exiger la marque **GODIN**

MAISON DUTRY COLSON

12, Rue des Champs, 12, GAND

FLETCHER, RUSSELL & Co. Limited, Warrington, Manchester, and London.

PROVINCE

GAZ

IA 29(7)